

Politisk kronik 2. halvår 1993

Lars Bille, lektor,
Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

Medens det første halvår af 1993 havde budt på nok så skelsættende politiske forandringer i form af et regeringsskifte uden folketingsvalg, dannelsen af den første flertalsregering siden 1971, vedtagelsen af omfattende reformer på skatte- arbejdsmarkeds- og dagpengeområdet samt endnu en folkeafstemning om Maastricht- og Edinburghaftalerne, blev det andet halvår – udover kommunalvalget den 16. november – først og fremmest præget af en række enkeltsager, hvor oppositionen satte spørgsmålstejn ved regeringens troværdighed, eller hvor regeringspartiernes evne og vilje til at holde sammen på og bevare deres meget spinkle flertal blev sat på prøve.

Regeringens flertal var dog ikke på nogen måde truet da regeringens forslag til folketingsbeslutning om »...at det danske engagement ved FN's fredsbevarende styrke i det forhenværende Jugoslavien udvides gennem udsendelse af dansk militær styrke, under forhold hvor mulighederne for magtanvendelse er forøget med henblik på at fremme gennemførelsen af Sikkerhedsrådets vedtagelser...« blev drøftet den 16.- 17. august. Der var nemlig bred enighed om nødvendigheden af at tage dette historiske skridt, der indebar, at danske soldater blev bemyndiget til under FN's ledelse at deltage i deciderede kamp-handlinger uden for landets grænser. Kun Fremskridtspartiet og SF gik imod. Ved sam-

me lejlighed besluttedes også en dansk deltagelse i en fællesnordisk FN-styrke.

Men ellers var det et efterår, der stod i enkeltsagernes og meningsmålingernes tegn. Den første af disse sager udspandt sig i avisernes agurketid i slutningen af juli og begyndelsen af august. Den angik en overdækning af den motorvejsgennemskæring af Tårnby kommune, som anlægget af landarbejderne i forbindelse med bygningen af Øresundsbroen nødvendiggjorde. De konservative ledere Henning Dyremose og Hans Engell fandt, at denne overbygning var for dyr, at ikke alle oplysninger var givet til Folketinget af regeringen, og at den således var »lusket« igennem den politiske følgegruppe, der var nedsat i forbindelse med forliget om Øresundsbroen. De antydede tillige, at vedtagelsen af overdækningen var et resultat af en regeringsintern lobbyvirksomhed udøvet af statsministerens rådgiver Ralf Pittelkow og dennes kone, socialminister Karen Jespersen, som var valgt netop i Tårnby kommune. Efter konservativ opfattelse rummede sagen således elementer til en demonstration af, at også den nye regering anvendte metoder, som ikke alle var lige fine i kanten.

De konservative kom imidlertid til at stå alene i denne sag. Venstre valgte at forholde sig tavs. Regeringen kunne dokumentere, at sagen havde været forelagt på et møde i føl-

gegruppen den 7. april og de konservatives repræsentant i gruppen, tidligere trafikminister Kaj Ikast erkendte, at han nok »havde sovet i timen«. På et møde den 5. august sluttede sagen. De konservative accepterede, at der arbejdedes videre med Tårnbyløsningen, som de dog fandt uklog, og Henning Dyrmosse fastholdt, at han den 7. april havde taget et specifikt forbehold over for den dyre udgave af Tårnbyløsningen. Men det blev ved det. De konservatives profileringsaktion var ikke blevet nogen succes. Snarere tværtimod.

Set i lyset af det kommende kommunalvalg var der lidt mere politisk kød på den anden af sensommerens politiske sager, Hvidovresagen. Det socialdemokratiske flertal i kommunalbestyrelsen i Hvidovre havde besluttet at indføre et stop for anvisning af boliger til flygtninge og indvandrere i kommunens almennyttige boliger. Hensigten var at undgå en for stor koncentration af disse befolkningsgrupper i bestemte bebyggelser, eller, som det også blev benævnt, at undgå ghettodannelser. Beslutningen var klart ulovlig, og tilsynsrådet for Københavns Amt truede med at idømme kommunalbestyrelsesmedlemmerne tvangsbøder, hvis beslutningen blev opretholdt. Men flertallet stod fast med den begrundelse, at der var en helt urimelig skæv fordeling mellem de enkelte kommuner i Københavns Amt med hensyn til de omkostninger, som indsatsen overfor flygtninge og indvandrere førte med sig. De bedrestillede kommuner – f.eks. Søllerød, Hørsholm, Gentofte, – burde frivilligt påtage sig en større del af byrderne. Hvis de ikke ville det, måtte staten gribe ind.

Denne aktion satte for alvor fokus på hele indvandrer- og flygtningespørgsmålet, såvel som på grænserne for det kommunale selvstyre. Begge nok så principielle spørgsmål. Derfor undrede det offentligheden, at statsminister og partiformand Poul Nyrup Rasmussen forholdt sig tavs så længe. Det var jo trods alt hans partifæller, der stod for aktio-

nen og dermed havde sat et spørgsmålstejn ved, hvad der var gældende socialdemokratisk politik på området. På et socialdemokratisk sommerstævne på Himmelbjerget den 8. august udtalte Poul Nyrup Rasmussen imidlertid, at han ikke kunne støtte den ulovlige aktion, men han udtalte også, at hvis kommunerne i Københavns Amt ikke frivilligt kunne blive enige om en bedre fordelig af flygtninge og indvandrere, så måtte regering og Folketing påtage sig at løse denne helt nødvendige opgave på den bedst mulige måde. Altså statsindgreb af en eller anden art. Denne udtalelse fik kommunalbestyrelsen i Hvidovre til at ændre beslutning, og på møder mellem borgmestrene i amtet opnåedes der en vis skrøbelig enighed om en anden fordeling. Desuden besluttedes det på regeringsniveau, at nedsætte et »by-udvalg«, der skulle undersøge mulighederne for samt koordinere en koncentreret indsats til afhjælpning af problemerne i de socialt hårdest belastede byområder.

Sagen, og den debat den skabte, vidnede om, at flygtninge- og indvandrerspørgsmålet kunne blive et centralt tema i den forestående kommunale valgkamp, hvad nogle frygtede og andre håbede. Den vidnede også om, at det var et ømtåleligt emne for Socialdemokratiet både indadtil i partiet og udadtil i dets forhold til de andre regeringspartier.

Dette blev demonstreret i forbindelse med de politiske kommentarer, der i en lind strøm ledsagede de for regeringspartierne meget nedslående opinionstal, der offentliggjordes i løbet af august og begyndelsen af september. Meningsmålingerne viste nemlig samstemmende, at tilslutningen til Socialdemokratiet fortsatte med at falde og nu lå på et niveau omkring 30 procent, medens Venstres fremgang var vokset til 28-29 procent. Kristeligt Folkeparti lå vedvarende under spærregrænsen på 2 procent og CD nærmede sig denne magiske grænse. Af regeringspartierne var det

kun de radikale, som formåede at fastholde et i forhold til det sidste valgresultat uændret niveau. Fortsatte den tendens, som målingerne afspejlede, tegnede der sig i horisonten en helt ny parlamentarisk mulighed, nemlig at Venstre, Det konservative Folkeparti og Fremskridtspartiet tilsammen kunne få flertal. Selvom alle selvfølgelig kraftigt understregede, at meningsmålinger præcis kun var meningsmålinger og ikke valgresultater, gav de alligevel anledning til politiske vurderinger og for tilbagegangspartierne tillige interne selvransagelser.

CD's gruppeformand Bente Juncker såvel som Merethe Due Jensen fra Kristeligt Folkeparti havde et par gange i sommerens løb kraftigt angrebet Socialdemokratiet. Den tvivl, udtalelser af denne art kunne skabe om de to partiers fulde tilslutning til regerings-samarbejdet og dettes eventuelle fortsættelse efter et valg, fik fornyet næring, da Kristeligt Folkepartis gruppeformand Henning Lysholm Christensen den 17. august erklærede, at partiet kun ville fortsætte i regeringen efter et valg, hvis den fortsat var en flertalsregering. Tilsvarende udtalte CD's leder, Samordningsminister Mimi Jakobsen efter et sommergruppemøde den 24. august, at CD befandt sig fint i den nuværende regering, at dets indflydelse var stor, men at partiet på den anden side ville være parat til at indgå i en regering med Venstre og Det konservative Folkeparti, hvis det næste valg resulterede i et VKZ-flertal. På samme måde som CD var gået ind i den nuværende regering for at holde SF uden for indflydelse, ville CD også forhindre, at Fremskridtspartiet fik indflydelse på en borgerlig regering.

Disse udtalelser blev selvfølgelig overmåde positivt modtaget af lederne af Venstre og Det konservative Folkeparti. De tolkede dem bevidst som tegn på opløsningstendenser i regeringen, og de gjorde deres til at fremme denne proces ved samstemmende at erklære,

at deres favorit-regering var en genoplivning af den gamle firkløverregering fra 1982 – 1988.

Selv begrundede statsminister Poul Nyrup Rasmussen de dårlige opinionstal, dels med at de positive effekter af forårets omfattende reformer endnu ikke havde vist sig for befolkningen, dels med flygtninge- og indvandrerspørgsmålet, som der burde tages en åben og fordomsfri diskussion af. Den sidste forklaring blev omgående imødegået af CD og de radikale, som ikke ville være med til en stramning af udlændingeloven. Også fra nogle i Socialdemokratiet blev der lagt luft til partiformandens udtalelser, bl.a. af miljøminister Svend Auken, som mente, at de lave opinionstal snarere skyldtes mangel på klare budskaber om det, der optog folk i deres hverdag. Derved knyttede han an til den i medierne ofte gentagne kritik af statsministeren for at udtale sig »uldent«. At lige præcis den kritik, fremsat af den detroniserede partiformand, ramte et ømt punkt fremgik af, at statsministeren omgående offentligt irettesatte miljøministeren.

August måneds offentlige debat illustrerede tydeligt, at det bestemt ikke var lykkedes for regeringen at skabe nogen begejstring eller musketérand, a la den der prægede den borgerlige firkløverregering i dennes første tid. Sammenholdet i regeringen fremstod for offentligheden mere som en sur nødvendighed end som en oprigtig tilskyndelse.

Det var i dette klima, *Socialdemokratiet* afholdt sin *ekstraordinære kongres* i Odense den 3.- 5. september. Det kan være en af forklaringerne på, at det, der burde have været en »jubelkongres« efter generobringen af regeringsmagten, i stedet blev en kongres præget af en vis mathed og mangel på begejstring. Kongressen var indkaldt, for at de 532 delegerede kunne tage stilling til partiets kommunalpolitiske program forud for kom-

munevalget den 16. november, ændringer af partilovene, kandidatopstillingen til Europaparlamentsvalget i juni 1994 samt selvfølgelig den generelle politiske situation.

Det kommunalpolitiske idékatalog med decentralisering, rammestyling og selvforvaltning som hovedelementer blev vedtaget uden større debat. Et forslag om at vælge partiets formand ved direkte valg blandt medlemmerne blev forkastet med stort flertal. Et forslag om at ophæve kønskvoteringen i partiet blev også forkastet. 15 kandidater til Europaparlamentet blev opstillet på en sideordnet liste med Kirsten Jensen som spidskandidat.

Men det var ikke disse vedtagelser, der prægede mediernes reportager fra kongressen. Her var interessen først og fremmest koncentreret om den politiske drøftelse, herunder især om flygtninge- og invandrerproblemet, som ville blive taget op, og i givet fald hvorledes partiledelsen og de delegerede ville håndtere en sådan debat. Poul Nyrup Rasmussen tog direkte fat om problemet og placerede det centralt i debatten ved i den politiske beretning at erklære, at Socialdemokratiet fortsat stod på humanismens grund, at internationale konventioner skulle overholdes til punkt og prikke, og at solidaritet vedblivende var partiets varemærke. Men han understregede samtidig, at de »reelle problemer« skulle erkendes og debatteres, at regeringen var indstillet på at se på bl.a. reglerne for familiesammenføring og problemerne med ghettodannelser. Han spurgte retorisk, om partiet – optaget af pæne principper – verdensfjernt havde overladt opgaven til dem, der havde mindst overskud til at løse den. En række borgmestre udtalte deres tilfredshed med, at partiet nu åbent erkendte og tog fat om de konkrete problemer, kommunerne havde med at tage imod og integrere de fremmede, medens andre delegerede advarede imod bl.a. en stramning af reglerne for familiesammenføring.

En vis lettelse over, at det i det hele taget var muligt at drøfte problemer af denne art, kunne spores på kongressen. Partiledelsen udtrykte sin udelte tilfredshed, ja nærmest stolthed, over forløbet af debatten. Iøvrigt opfordrede den de delegerede til ikke at lade sig gå på af de dårlige meningsmålinger og af den interne uro, der havde været i regeringen. Omfattende reformer var vedtaget, og når de positive effekter heraf efterhånden viste sig for befolkningen, ville stemningen vende. Poul Nyrup Rasmussen forsikrede, at et valg ikke ville blive udskrevet foreløbig, og han formanede de delegerede til at bruge tiden indtil da til at markere partiets synspunkter klart og tydeligt, således at kongressen kom til at fremstå som et vendepunkt.

Et vendepunkt var også hvad *Det konservative Folkeparti* håbede på, da partiet holdt *landsrådsmøde* den 11.- 12. september på Frederiksberg i København. Tamilrapporten havde ramt partiet hårdt, og det havde siden ligget underdrejet med en svigtende vælger-tilslutning i meningsmålingerne. Efter Poul Schlüters pludselige tilbagetræden stod partiet med et akut lederproblem. Den meget situationsbestemte løsning herpå blev en deling af magten i partiet mellem Hans Engell som gruppeformand, Henning Dyremose som politisk ordfører og partiets statsministerkandidat, og endelig en ny partiformand som skulle vælges til afløsning for Poul Schlüter på landsrådsmødet.

Det var en konstruktion partiet tidligere havde benyttet sig af, bl.a. i begyndelsen af 1970'erne. Dengang havde partiet været ved at slide sig selv op i en intern magtkamp mellem gruppeformanden Erik Ninn-Hansen og partiformanden Erik Haunstrup Clemmensen, om hvilken politisk linie partiet skulle følge. Medierne var ikke sene til at drage en parallel mellem dengang og nu. Forventningen om, hvornår en lignende intern magtkamp brød ud, lå derfor latent i pressens dækning af

partiets adfærd. Bl.a. i erkendelse heraf og på baggrund af pressens citering af anonyme kilder i folketingsgruppen og disses utilfredshed med Henning Dyremoses håndtering af partiets oppositionspolitik, meddelte han den 16. august, at han trak sig som politisk ordfører. Den 19. august blev Hans Engell valgt til også at beklæde denne post. Han stod nu som partiets ubestridte politiske leder. Som dets organisatoriske leder, partiformand, valgtes på landsrådsmødet tidligere kirke- og kommunikationsminister Torben Rechendorff, som havde den ønskede erfaring fra sin tid som partiets generalsekretær fra 1981 til 1988.

Landsrådsmødet indledtes med en overvældende hyldest fra de 2.300 delegerede og gæster til Poul Schlüter for hans indsats som landets statsminister i godt 10 år og som partiets leder siden 1974. Vanen tro formåede Poul Schlüter i sin afskedstale at fremkalde et optimistisk billede af partiets muligheder under den nye ledelse. Hans Engell angreb i sin tale skarpt regeringen og ironiserede over dens sammenhold. Han appellerede kraftigt til CD og Kristeligt Folkeparti om igen at vende tilbage til firkløversamarbejdet, medens et samarbejde med Fremskridtspartiet ikke blev kommenteret. Hans hovedbudskab var, at partiet skulle fortsætte Poul Schlüters midtsøgende linie, således at der, byggende på et fortsat tæt samarbejde med Venstre, igen kunne dannes en borgerlig regering efter næste valg. Spørgsmålet om, hvem der i givet fald skulle lede en sådan regering, lod han stå åbent. Fraværet af ansvaret for at være det parti, der skulle holde sammen på en flerpartiregering, blev markeret med skarpere indlæg på landsrådsmødet, end det var vanligt, uden at de dog havde et omfang og en karakter, der indebar en kursændring af partiets generelle politiske linie, men nok en skærpelse på det rets-, flygtninge- og indvandrerpolitiske område.

Samtidig med de konservative afholdt *Det radikale Venstre landsmøde* i Nyborg i en behersket optimistisk og tilfreds stemning. Som det eneste af regeringspartierne havde partiet nemlig ikke oplevet et dyk i opinionstallene. Den rodfæstede tradition som det magtgivende pendulparti i dansk politik gjorde det tilsyneladende nemmere for de radikale tilhængere at acceptere regeringsdeltagelsen, end det var tilfældet hos de to andre små regeringspartier.

I politisk henseende var det mest markante under landsmødet det ualmindeligt kraftige angreb, som Marianne Jelved rettede mod Venstres leder Uffe Ellemann-Jensen for at forholde sig tavs om, hvad Venstre ville gøre for at få flere i arbejde, afskaffe statens underskud, skabe et mere flexibelt arbejdsmarked m.v., problemer som ifølge Marianne Jelved Venstre gennem ti år i regering ikke havde formået at løse. Og hun erklærede sarkastisk, at hun ikke var interesseret i at høre Venstres »løjtnant-svar«, d.v.s. svar fra Anders Fogh Rasmussen eller Peter Brixtofte, men svar fra formanden selv. Angrebet udløste landsmødets største bifald. Efter den svada og den respons fra de godt 200 delegerede, forekom det endnu vanskeligere at forestille sig, at Uffe Ellemann-Jensen skulle kunne blive statsminister med de radikales støtte. Dernæst var det også værd at notere, at landsmødet unison tog skarpt afstand dels fra meldingerne på Socialdemokratiets kongres om en stramning af udlændingepolitikken, dels fra generelt at gøre de fremmede til syndebukke for sociale problemer, som ifølge de radikale havde helt andre årsager.

Landsmødet valgte efter kampafstemning ny landsformand. Det blev den 25-årige Margrethe Vestager, som afløste Grethe Erichsen, der kun havde beklædt posten i 2 år. Som partiets spidskandidat til Europaparlamentet valgtes Lone Dybkjær.

Venstres landsmøde i Herning d.25.-26.9. formede sig som et sandt triumftog for parti-formanden Uffe Ellemann-Jensen. Han blev af de ca. 3000 delegerede og gæster tilskrevet hovedæren for, at partiet siden januar havde oplevet en eksplosiv vækst i opinionsundersøgelserne og i nogle af dem nu figurerede som landets største parti. Desuden kunne partisekretæren oplyse, at partiet havde fået ca. 12.000 nye medlemmer. Fremgangen vakte selvfølgelig optimisme og begejstring i hele organisationen, men i det stille kunne der dog spores en vis bekymring for, om succesen og gejsten kunne fastholdes helt frem til næste folketingsvalg.

I sin politiske beretning angreb partiformanden – som det sig hør og bør for et rigtigt oppositionsparti – regeringen. Knap så meget i detaljen på helt konkrete forhold som for dens generelle politiske linie og økonomiske politik, dens mangel på sammenhold, og frem for alt for den måde hvorpå den var kommet til magten. I det spil, der gik forud for dens dannelse, blev Det radikale Venstre entydigt udpeget som skurken og forræderen. Venstre gav de radikale igen, råbte for usødet. Et uforsonligt modsætningsforhold havde udviklet sig mellem disse to partier, som givetvis vil få afgørende indflydelse på den næste regeringsdannelse. Derimod appellerede Uffe Ellemann-Jensen på linie med de konservative Hans Engell kraftigt til CD og Kristeligt Folkeparti om at vende tilbage til firkløversamarbejdet. Det flertal af VKZ, der var konstateret i nogle af meningsmålingerne, skulle ikke, hvis det holdt til valget, omsættes i et regeringssamarbejde. Dertil var afstanden mellem Fremskridtspartiet og Venstre på bl.a. det udenrigs-, sikkerheds- og Europapolitiske område alt for stor. Men selvfølgelig skulle Fremskridtspartiets mandater tælles med, når en borgerlig regeringsdannelse skulle sikres. I sin afsluttende tale angreb han kraftigt Socialdemokratiet for at bruge udlændingene som syndebuk for dette partis vigende vælger-

tilslutning i meningsmålingerne, ligesom han tog kraftigt afstand fra »smarte« bemærkninger af racistisk tilsnit fremsat i et hyggeligt lag. Men partiet var dog rede til at støtte en skærpelse af udlændingeloven, hvis regeringen fremsatte forslag, der var i overensstemmelse med Venstres holdninger.

Den eneste mislyd af nogen betydning, der kom til udtryk under landsmødet, var spørgsmålet om Klaus Riskær Pedersens kandidatur til Europaparlamentet. Han havde, overraskende for mange i organisationen, slået Bertel Haarder ved opstillingsmødet i Østre Storkreds den 23.9. Men – bl.a. på grund af en verserende sag mod Riskær Pedersen – var der flere, der mente, at han ville være en belastning for partiet og, hvis han ikke selv trak sig, i hvert fald burde placeres i bunden af den endelige kandidatliste, som et ekstraordinært EF-landsmøde skulle beslutte i februar 1994. Selv anførte han, at partiorganisationen var forstenet og ude af trit med de mange nye venstremedlemmer og -vælgere. Uenigheden mellem ham og partiorganisationen udviklede sig hastigt i løbet af efteråret og den 4.12 traf Venstres hovedbestyrelse med 49 for, 3 imod og een undlod beslutning om at ekskludere ham af partiet. Han erklærede herefter, at han ville forsøge at skaffe de knapt 65.000 underskrifter, der skulle til, for at han kunne stille op på sin egen liste.

Fremskridtspartiet holdt *landsmøde* samtidig med Venstre. Det forhold, at visse meningsmålinger havde vist et flertal af VKZ, fik partiets politiske leder Pia Kjærsgaard til forud for landsmødet at erklære, at partiet var parat til at træde ind i en borgerlig regering, hvis disse partier også havde et solidt flertal efter valget, og hvis Fremskridtspartiet samtidig øgede sit mandattal. Et par pæne forbehold, men alligevel en indikator på, at partiledelsen vejrede en svag morgenluft for at komme ud af isolationen.

Det var dog ikke hos alle de 450 delegerede, at udsigten til at forlade den hævdvundne og traditionelle »protestlinien« og begive sig ind i et forpligtende regeringssamarbejde vandt genklang. Valget til den magtfulde hovedbestyrelse kan tolkes i den retning, idet to af de fire ledige pladser blev besat med personer, som ikke umiddelbart blev betragtet som ubetinget loyale støtter for Pia Kjærsgaard. Magtbalancen kunne nu tippe. Det lykkedes dog ledelsen at hindre vedtagelsen af et forslag om at udvide hovedbestyrelsen fra 7 til 19 medlemmer, hvoraf ingen måtte være lønnede partimedarbejdere eller medlemmer af Folketinget. Iøvrigt krævede partiet bl.a. en markant stramning af udlændingeloven, ingen offentlig støtte til modersmålsundervisning, stop for opførelsen af flygtninge-barakbyer, fjernelse af ikke-nordiske statsborgeres valgret til kommunalvalg og væsentlige indskrænkninger i tildelingen af statsborgerskab.

Som det sidste i rækken af efterårets *landsmøder* afholdt *Centrum-Demokraterne* sit den 6.-7. november i en særdeles trykket og kriseagtig stemning. En tilværelse i nærheden af – eller lige under – spærregrænsen og en udsigt til et elendigt kommunalvalg virkede ikke just befordrende på humøret hos de 334 delegerede, d.v.s. ca. 20 procent af partiets medlemmer. I sin traditionelt store politiske tale forsvarede Mimi Jakobsen varmt det rigtige i, at partiet var indtrådt i den socialdemokratisk ledede regering. Det var dermed lykkedes at holde SF uden for indflydelse, at holde Socialdemokratiet på midterlinien og at opnå den største indflydelse partiet havde haft i dets 20-årige eksistens. Hun erkendte dog, at det havde knebet gevaldigt med at forklare og synliggøre partiets indsats og resultater. Men partiet ville ikke forlade regeringen i utide. Hun advarede stærkt imod det angreb på velfærdssamfundet, som hun fandt kom til udtryk i den nyliberale egoisme, som bl.a. Venstre forsøgte at profilere sig på, og hun forsikrede, at partiet også ville gøre alt for at

forhindre, at den anden yderfløj i dansk politik – Fremskridtspartiet – skulle få nogen indflydelse. Trods en viden om at standpunktet ikke var lige populært i alle kredse af partiet, forsvarede og fastholdt hun partiets klare og markante holdning i flygtninge- og indvandrerspørgsmålet.

Ved tidligere landsmøder havde store taler af Erhard Jakobsen eller Mimi Jakobsen formået at vende en stemning, men denne gang syntes hendes tale ikke helt at have haft den samme effekt. Der var fortsat nogen mismod, murren og tvivl tilbage hos tillidsfolkene, og det blev bestemt ikke bedre, da resultatet af kommunalvalget forelå. Se tabel 1.

Spændingen om udfaldet af *kommunalvalget den 16. november* var af flere grunde nok lidt større, end den plejer at være. For det første var det ikke sket siden kommunalreformens ikrafttrædelse i 1970, at der afholdtes kommunalvalg på et tidspunkt, hvor der var gået næsten tre år, siden der sidst havde været afholdt folketingsvalg. For det andet havde der været to folkeafstemninger, som viste, at der for en række af partierne var en ganske stor afstand mellem det, som partiet anbefalede dets vælgere at stemme, og det disse faktisk stemte. For det tredje var der sket et regeringsskift, uden at vælgerne var blevet hørt i forvejen. Og endelig, for det fjerde, havde de forskellige meningsmålingsinstitutter som tidligere nævnt samstemmende registreret usædvanligt store bevægelser i vælgerkorpsen, bevægelser der vidnede om opbrud, grøde og usikkerhed. På den baggrund må de samlede forskydninger ved kommunalvalget egentlig vurderes som værende relativt beskedne og i hvert fald ikke synderligt overraskende.

Stemmeprocenten blev 72 og brød dermed den nedadgående tendens, der havde vist sig ved de foregående valg. Der skete en stigning – fra 62 til 85 – af antallet af kommuner,

hvor der var rent flertal for ét parti. Konstitutionsforhandlingerne i ugerne efter valget re-

sulterede i en fordeling af borgmesterposterne, som fremgår af tabel 2.

Tabel 1. Stemme- og mandatfordelingen ved kommune- og amtsrådsvalget 1989 og 1993.

	Kommune*		Amt	
	1989	1993	1989	1993
Socialdemokratiet	35,7 (1753)	35,1 (1694)	35,8 (146)	35,0 (136)
Det Radikale Venstre	2,7 (73)	2,9 (82)	3,5 (10)	4,0 (16)
Det konservative Folkeparti	14,6 (602)	13,0 (495)	14,3 (53)	12,3 (44)
Centrum-Demokraterne	1,5 (23)	0,6 (3)	2,5 (4)	1,0 (0)
Socialistisk Folkeparti	10,0 (298)	8,1 (226)	9,8 (35)	8,3 (30)
Kristeligt Folkeparti	1,4 (45)	1,2 (30)	2,0 (7)	1,7 (5)
Slesvigsk Parti	0,2 (9)	0,1 (8)	0,2 (1)	0,2 (1)
Venstre	18,0 (1261)	25,7 (1587)	19,4 (89)	28,9 (125)
Fremskridtspartiet	5,6 (217)	4,3 (132)	7,3 (23)	3,6 (15)
Andre	10,3 (456)	9,0 (427)	5,1 (6)	3,6 (2)

Kilde: 1989-tallene: Statistiske Efterretninger. Befolkning og valg, 1990:5. 1993-tallene er baseret på dagspressens opgørelser og »Danmarks Amtsråd« nr. 19, 30.november 1993, da Indenrigsministeriets officielle tal endnu ikke foreligger.

* Inkl. Københavns og Frederiksberg kommuner.

Tabel 2. Fordelingen af borgmesterposter i kommuner og amter 1989 og 1993.*

		SD	RV	KF	SF	V	Lokal
Kommune	1989	122	1	23	0	108	21
	1993	106	1	25	1	117	25
Amt	1989	7	0	2	0	5	0
	1993	6	2	1	0	5	0

Kilde: Kommunernes Landsforening og »Danmarks Amtsråd« nr.19 30 november 1993.

* Kun overborgmesteren i Københavns kommune er talt med.

Generelt var resultatet et vidnesbyrd om, at de dagsaktuelle sager, som medierne med flid kolporterer, ikke er af altafgørende betydning for, hvor vælgerne sætter deres kryds. Eksempelvis var flygtninge- og indvandrer-spørgsmålet spået at få en fremtrædende plads i kampagnen og en stor indflydelse på valget. Dette blev bestemt ikke tilfældet. Der var overordentlig lille tilslutning til de få nydannede »anti-fremmede« lister, og Fremskridts-partiet gik tilbage. Endvidere kan Socialdemokratiets fremgang i Hvidovre egentlig lige så godt tolkes som udtryk for lokalpatriotisme og opslutning om en borgmester, der talte Roma midt imod, som den kan tolkes som tilslutning til en »anti-fremmed« politik.

Valgresultatet var i mangt og meget en bekræftelse af den generelle tendens, der igennem flere årtier har gjort sig gældende i dansk politik. Der har nemlig altid været to hovedblokke, en borgerlige og en ikke-borgerlig. Balancen mellem dem har altid været meget snæver. Denne balance blev ikke – på landsplan – forrykket nævneværdigt ved kommunevalget. Et markant træk var selvfølgelig Venstres store fremgang, men den skete imidlertid for langt hovedpartens vedkommende på bekostning af de andre partier

i den borgerlige lejr. Frænde er stadigvæk frænde værst.

Det væsentligt nye træk ved kommunevalget var selvfølgelig, at Venstre havde så massiv en fremgang i hovedstadsområdet. Her havde Venstre ikke hidtil været i stand til at markere sig nævneværdigt. Den omstillingsproces, som Venstre for et par årtier siden påbegyndte fra at være et decideret landboparti til også at være et parti med appel til byvælgere, så nu ud til at være slået endeligt igennem. Heri ligger der et videre perspektiv. En del af Venstres nye vælgere i hovedstadsregionen var de unge. Vi ved fra vælgerforskningen, at de holdninger, der grundlægges i de unge år, for en dels vedkommende har det med at hænge ved. Derfor vil Venstre i de kommende år have udsigt til fortsat at stå stærkere i hovedstadsområdet, end partiet traditionelt har gjort. Men ellers gælder det, at en meget hurtig og voldsom stemmefremgang for et parti som regel ikke har kunnet fastholdes. 20 – 25% af vælgerne skifter parti fra valg til valg, og det vil de nok også gøre næste gang.

At Socialdemokratiet trods spådomme om det modsatte stort set holdt skansen viste igen partiets evne til at hente en del stemmer hjem

i den allersidste fase af en valgkamp. En stor, vidtforgrenet og velfungerende partiorganisation er trods alt ikke at kimse af. De små partier oplever hver gang, der er lokalvalg, at de bliver trængt kraftigt af de store partier. De har ikke den organisatoriske styrke og bredde, der skal til for at opstille kandidater og føre valgkamp i alle 275 kommuner. Men i en valgkamp op til et folketingsvalg har de adgang til de nationalt dækkende medier, som kan bringe deres budskaber rundt i hele landet. Det kan blive f.eks. CD's redning, således som det har været i alle de foregående år. Derfor er det forkert på grundlag af kommunevalgresultatet på forhånd at afskrive CD, selvom partiet næsten blev totalt udraderet af det lokalpolitiske billede. Lokalpolitik og landspolitik er forskellig.

På det landspolitiske plan kan kommunevalgets resultat dog med forsigtighed tolkes således, at alt nu var lagt til rette for en skarp og ideologisk præget konfrontation mellem Socialdemokratiet og Venstre. Dansk politik vil frem til næste valg blive domineret af dette sværvægtsopgør.

Folketingsarbejdet var selvfølgelig præget af denne modsætning, men forløb iøvrigt uden de store nyheder. Der var ingen større reformer på dagsordenen. Regeringen lagde i forbindelse med dens første egentlige trontale sit lovkatalog frem den 5.oktober. Den efterfølgende åbningsdebat forløb ganske traditionelt med en tilpas dosis af politisk uenighed og krydret med endnu et nok så skarpt opgør mellem Venstre og Det radikale Venstre om forløbet af regeringsdannelsen i januar 1993. Spændingen blev leveret af Kristeligt Folkepartis Inger Stilling Petersen som erklærede, at hun ikke kunne støtte regeringens forslag om en pasningsgaranti for børn på institutionernes ventelister, med mindre der også blev givet et tilskud til de familier, der ønskede selv at passe deres børn. Hun anså sagen for så vigtig, at hun var parat til om

nødvendigt at blive løsgænger, hvis hendes synspunkt ikke blev imødekommet. Regeringens flertal var dermed væk. Udgangen blev, at spørgsmålet blev henvist til de forhandlinger, regeringen skulle føre med kommunerne om ordningens konkrete udformning. Altså, ingen umiddelbar løsning, men en udskydelse. Episoden var endnu en illustration af regeringens skrøbelighed og dens tilbagevendende problemer med at styre enkeltmedlemmer af regeringspartierne.

Efterårets traditionelle gyser, vedtagelsen af finansloven, med de dertil hørende natlige kriseforhandlinger udeblev. Regeringen havde sit, omend spinkle, flertal og oppositionen indrettede sig herefter. Finansloven blev derfor den 16.december vedtaget med alle partiers stemmer undtagen de sædvanlige nejsigere, SF og Fremskridtspartiet. Men debatten vidnede om, at valgkampen allerede var godt i gang.

Dramatikken i efteråret udspillede omkring yderligere et par enkeltsager. Den ene havde sit afsæt i, at Sparekassen Nordjylland hævdede, at Told- og Skattestyrelsen med skatteminister Ole Stavads billigelse havde lovet sparekassen et skattefradrag på 173 mio. kroner i forbindelse med dens overtagelse af den krakkede Himmerlandsbanken. Et sådant arrangement var i strid med skattelovgivningen og Ole Stavad benægtede da også, at et sådant tilsagn var givet. Påstand stod mod påstand. Oppositionen, anført af Fremskridtspartiets Kirsten Jacobsen og Kjeld Rahbæk Møller fra SF, forlangte den 29.oktober, at statsministeren indenfor 48 timer drog konsekvensen af affæren, d.v.s fyrede skatteministeren. Regeringens svar var at tilbyde Sparekassen Nordjylland fri proces, således at uenigheden kunne afgøres ved en domstol. Men sparekassen afviste denne fremgangsmåde og oppositionen fastholdt, at det politiske ansvar skulle placeres omgående. Regeringen kunne vanskeligt benytte sig af dens

spinkle flertal i en sag af denne karakter. Dertil stod de udtalelser, regeringspartiernes politikere var kommet med i forbindelse med sagerne mod Anders Fogh-Rasmussen og Paul Schlüter, i alt for frisk erindring. Den politisk-moralske standard der forlangtes af andre, måtte de nu selv leve op til. Følgelig besluttedes det på et møde i regeringens koordinationsudvalg den 31. oktober, at der skulle indledes en uvildig undersøgelse af skatteministeriets rolle i sagen. Oppositionen satte en frist på maximum 10 dage for den del af undersøgelsen, der skulle afklare, om sparekassen havde fået tilsagnet eller ej. Ellers ville den stille et mistillidsvotum til skatteministeren for at undgå at sagen trak i langdrag. I denne efterhånden temmelig op-hedede og mistroiske stemning opnåedes der den 2. november enighed mellem regering og opposition om at etablere en undersøgelsesret, men der skulle endnu en del timers hårde natteforhandlinger til, før der kunne opnås enighed om formuleringen af kommissoriet. Oppositionen måtte renoncere på den meget korte tidsfrist, da en tilbundsgående undersøgelse under ledelse af Søg- og Handelsretens præsident nødvendigvis måtte tage mindst tre måneder.

Beslutningen udløste en højst usædvanlig reaktion fra Højesterets præsident Niels Pontoppidan. I et brev til Folketingets præsidium udtrykte han betydelige principielle betænkeligheder ved beslutningen, og han understregede, at det kun var med den største betænkelighed, at Højesteret bestemte sig for ikke at modsætte sig domstolenes medvirken, samt at domstolene iøvrigt forbeholdt sig deres stilling til fremtidige undersøgelsesretter, såfremt der ikke skabtes nye og klare retningslinier for deres virke. Denne alvorlige indsigelse mod at lade domstolene være stedet, hvor politiske uenigheder blev afgjort, betød, at samtlige partier – samtidig med at undersøgelsesretten blev nedsat – tilsluttede sig, at et udvalgsarbejde blev påbegyndt desangående.

Den sidste af efterårets sager var ret beset af meget beskeden rækkevidde. Den 29. oktober traf EU's ministerråd beslutning om, at EU's miljøagentur skulle placeres i Danmark. Her havde det hele tiden været den almindelige opfattelse, at det skulle placeres ved Risø. Men i slutningen af november traf regeringen beslutning om at placere det i det indre af København. Det affødte stærke protester på tværs af partiskel, og endnu en gang måtte regeringen konstatere, at det var yderst tvivlsomt, om den kunne bevare flertallet. Den lille sag var dermed blevet stor. Samråd med miljøminister Svend Auken og med forskningsminister Svend Bergstein blev afholdt. Spørgsmål skulle besvares i Folketingets spørgetid. Den radikale folketingsgruppe mente, at der skulle et nyt aktstykke til i finansudvalget, hvis placeringen blev en anden end Risø. Dette synspunkt tilsluttede bl.a. Venstre sig, som dog ikke stillede sig helt afvisende overfor nyplaceringen, såfremt regeringen også ville oprette en Europa-skole i København. En højlydt undren over at regeringen endnu en gang havde interne problemer kunne ikke tilbageholdes hos oppositionen. Pressen kunne referere, at flere af regeringspartiernes medlemmer valgt i Roskilde amt ville stemme imod den nye placering. Det lykkedes statsministeren at forhandle sig frem til en aftale med Det radikale Venstres og Kristeligt Folkepartis grupper om, at de ville støtte en dagsorden, der ganske enkelt fastslog, at beslutningen om agenturets placering skulle tages af regeringen. Forudsætningen for aftalen var dog, at samtlige regeringspartiers 90 mandater også stemte for denne dagsorden. Det var kun efter et betragteligt pres, at Helen Beim fra Socialdemokratiet gav sig, medens det ikke lykkedes at overtale Jette Pors fra CD. De radikale og Kristeligt Folkeparti besluttede alligevel at stå ved aftalen. Herefter var det derfor kun i kraft af, at seks fra SF's gruppe undlod at stemme, at dagsordenen den 14. december kunne få flertal på 59 stemmer mod 56.

Regeringen fik således sin vilje, men den fik i tilgift tilfulde udstillet sin egen indre mangel på sammenhold, samt hvilke konsekvenser der kan flyde af et dårligt politisk håndværk. Og det er vel egentlig en ganske træffende

opsummering af hele efterårets politiske forløb. Paradoksalt nok havde regeringen således haft bedre held med de store reformer, medens det havde knebet gevaldigt med de små enkeltsager.

Manuskriptet afsluttet 1.2.1994.